

ПІДПРИЄМНИЦТВО, МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ

DOI : 10.33274/2079-4819-2019-70-1-5-12

УДК 658.5:334.722.8 (045)

Лисевич С. Г., Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
канд. екон. наук, Михайла Туган-Барановського,
доцент м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: Lisevitch@donnuet.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ ТА ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПІВНІЧНОГО ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ) UDC 658.5:334.722.8 (045)

Lysevych S. H., Donetsk National University of Economics and Trade
PhD in Economic named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
sciences, Kryvyi Rih, Ukraine,
Associate Professor e-mail: Lisevitch@donnuet.edu.ua

FORMATION OF ECONOMIC MECHANISM OF ORE MINING AND PROCESSING INDUSTRIAL COMPLEX AND ITS EVALUATION (AT THE EXAMPLE OF THE NORTHERN MINE-BUILDING COMBINATE)

Мета — сформувати господарський механізм гірничо-збагачувального комбінату та його оцінювання.

Методи. Теоретичною базою дослідження виступають роботи вітчизняних і зарубіжних учених та статистичні дані діяльності Північного гірничо-збагачувального комбінату (ПрАТ «Північний ГЗК»). Для досягнення поставленої мети були використані такі методи: системний підхід, узагальнення, наукове абстрагування та порівняння.

Результати. На основі дослідження праць учених було встановлено, що господарський механізм підприємства є дискусійним питанням щодо його структури. Вчені вважають господарський механізм аморфним через те, що він недостатньо є вивченим, обґрунтованим та практично використовуваним. Функції господарського механізму включають: використання економічних законів; вирішення соціально-економічних суперечок; реалізацію відносин власності; забезпечення всебічного розвитку людини; стимулювання науково-технічного прогресу; раціональне використання ресурсів та ін. Ураховуючи його важливість у діяльності підприємства, сформовано господарський механізм гірничо-збагачувального комбінату (на прикладі Північного гірничо-збагачувального комбінату). Наведено функції складових цього механізму. На підставі статистичних даних сформовано систему показників господарського механізму ПрАТ «Північний ГЗК» та зроблено їх оцінювання. Встановлено, що збільшення обсягу реалізації в грошовому виразі досягнуто за рахунок підвищення ціни продукції. Загалом, за останні два роки діяльність комбінату покращилась, що свідчить про ефективність господарського механізму. Відзначено, що 96,4 % акцій належить одному власникові. Така ситуація не сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень через те, що на провідних підприємствах світу власність намагаються розпо-

© С. Г. Лисевич, 2019

ділити серед працюючого персоналу та залучають його до управління, що необхідно враховувати на досліджуваному комбінаті у час прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: акціонерне товариство, господарський механізм, відносини власності, функції господарського механізму, оцінка господарського механізму.

Постановка проблеми. Гірничо-збагачувальні комбінати відіграють велику роль в економіці країни, а відтак підвищення ефективності їх роботи має важливе значення як для самих підприємств, так і для країни загалом. Однак у діяльності гірничо-збагачувальних комбінатів є певні проблеми, вирішення яких пов'язано значною мірою з формуванням ефективного господарського механізму. Тому формування та дослідження господарського механізму гірничо-збагачувальних комбінатів є важливою і актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянемо позиції вчених щодо господарського механізму підприємств. А. А. Чухно зазначає, що шляхом формування ефективного господарського механізму можна вирішити різні соціально-економічні проблеми та забезпечити підвищення ефективності господарювання. Враховуючи це, господарський механізм є однією з провідних тем в економічній теорії [1, с. 60].

З точки зору С. В. Мочерного, господарський механізм підприємства являє собою систему основних форм, методів і важелів використання економічних законів, реалізації власності, всебічного розвитку людини, узгодження його інтересів з інтересами колективу і суспільства. Автор зауважує, що господарський механізм є аморфним, тобто не визначеним [2, с. 571–572].

А. О. Попова, розглядаючи механізм управління підприємством, називає тільки економічний механізм. При цьому вона стверджує, що цей механізм повинен бути зовнішнім і внутрішнім. Зовнішній економічний механізм спрямований на реалізацію продукції, встановлення зовнішніх економічних відносин, а внутрішній економічний механізм повинен бути спрямований на формування внутрішніх економічних відносин [3, с. 95].

О. В. Трифонова механізм управління підприємством розглядає як сукупність організаційного та економічного механізмів. При цьому організаційний механізм використовує адміністративні, соціально-психологічні та інформаційні методи, а економічний — економічні методи впливу [4, с. 208].

Н. А. Бевзюк розглядає господарський механізм підприємства та включає в нього: економічний, фінансовий та інвестиційний механізми [5, с. 17].

Аналіз робіт учених, які характеризують господарський механізм підприємства, свідчить, що він спрямований на реалізацію відносин власності, забезпечення всебічного розвитку людини, використання різних методів впливу на персонал. Учені висловлюють різні точки зору щодо сутності господарського механізму, його структури. Але в наукових працях недостатньо приділяється уваги щодо практичного розроблення господарських механізмів конкретних підприємств та оцінювання цих механізмів, що й викликає необхідність проведення дослідження за даним напрямом.

Метою статті — сформулювати господарський механізм гірничо-збагачувального комбінату та провести його оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність господарського механізму виявляється через його функції, до яких слід віднести:

- 1) використання економічних законів;
- 2) вирішення соціально-економічних суперечок;
- 3) реалізацію відносин власності;
- 4) забезпечення всебічного розвитку людини;

- 5) стимулювання науково-технічного прогресу;
- 6) раціональне використання ресурсів та ін. [2, с. 573–575].

Для формування господарського механізму Північного гірничо-збагачувального комбінату необхідно врахувати таку інформацію:

- Північний гірничо-збагачувальний комбінат є приватним акціонерним товариством;
- діяльність цього підприємства пов'язана з добуванням залізної руди та виготовленням з неї концентрату та обкотишів;
- структура комбінату включає видобувний та переробний комплекси;
- видобувний комплекс базується на роботі двох кар'єрів, а переробний комплекс включає дробильні, рудозбагачувальні фабрики та цехи з виготовлення обкотишів [6].

Оскільки підприємство є акціонерним товариством, то його господарський механізм передбачає також загальні збори акціонерів, наглядову раду, контрольно-ревізійну комісію та виконавчий орган (правління). До господарського механізму слід також включити економічний, адміністративний, нормативно-правовий та соціально-психологічний механізми [7, с. 198]. На рис. 1 представлено господарський механізм ПрАТ «Північний ГЗК».

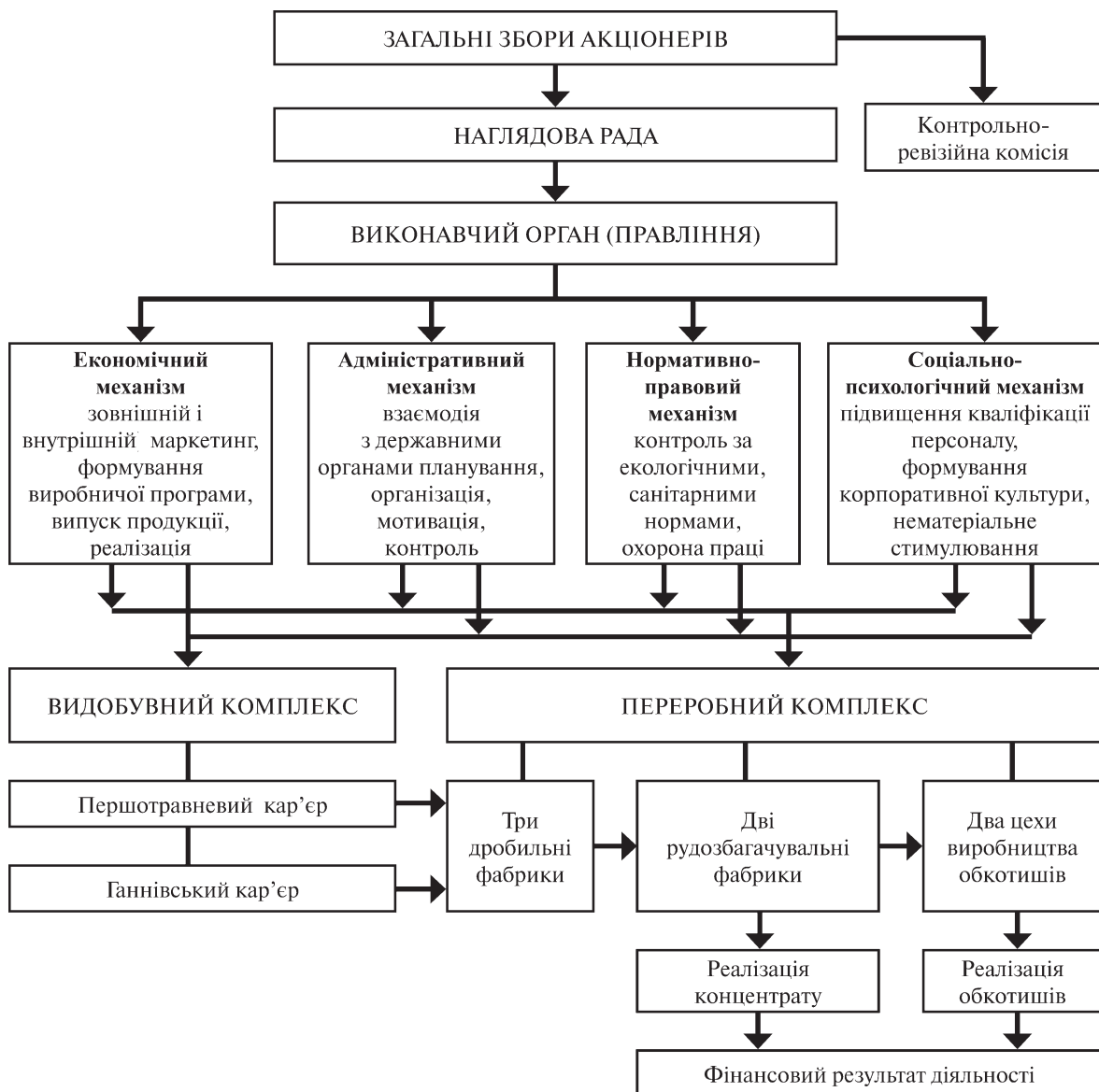

Рисунок 1 — Господарський механізм
Північного гірничо-збагачувального комбінату [6; 7, с. 198]

Розглянемо функції складових господарського механізму Північного гірничо-збагачувального комбінату. Загальні збори акціонерів є головним органом управління. На загальних зборах акціонерів приймаються найбільш важливі і відповідальні рішення з управління акціонерним товариством, затверджується статут, змінюється тип товариства, приймається рішення про випуск акцій, розподілу прибутку, виплату дивідендів.

Наглядова рада — орган управління акціонерним товариством у перервах між зборами акціонерів. Вона розробляє стратегію розвитку підприємства, контролює її реалізацію та діяльність виконавчого органу.

Виконавчий орган (правління) керує поточною діяльністю акціонерного товариства.

Контрольно-ревізійна комісія контролює фінансово-господарську діяльність акціонерного товариства.

Зовнішній економічний механізм спрямований на дослідження ринку, формування виробничої програми, реалізацію продукції, формування фінансових і економічних відносин з фінансовим ринком, державними структурами та ін.

Внутрішній економічний механізм спрямований на формування економічних відносин всередині комбінату, випуск продукції відповідно до потреб ринку високої якості.

Адміністративний механізм виконує такі функції: планування, організація, мотивація та контроль. Це здійснюється шляхом видання наказів, інструкцій, положень, що регламентують і регулюють діяльність товариства.

Нормативно-правовий механізм включає сукупність норм, вимог з охорони праці, захисту навколишнього середовища.

Соціально-психологічний механізм спрямований на нематеріальне стимулювання персоналу, формування корпоративної культури, підвищення кваліфікації персоналу та ін. [6, с. 200].

Господарський механізм слід охарактеризувати певними показниками, які містять: чисельність персоналу, обсяг реалізації продукції, фінансовий результат, інформацію про власність, рентабельність тощо [8, с. 47–49]. У табл. 1 наведено основні показники, що характеризують господарський механізм ПрАТ «Північний ГЗК».

Таблиця 1 — Основні показники, що характеризують господарський механізм «Північний ГЗК» за період 2014–2017 рр. [9]

Показники	Одиниці виміру	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Абсолютне відхилення до 2014 р.
Середня кількість працівників	осіб	6551	6526	6150	6356	–195
Обсяг реалізації товарного концентрату	тис. т	3844,0	4752,9	2085,7	3748,34	–95,66
Обсяг реалізації обкотишів	тис. т	8586,7	7871,4	8744,6	7577,26	–1008,74
Обсяг реалізації продукції	тис. грн	12570735	13329415	15106505	23282274	+ 10711539
Фінансовий результат (збиток)	тис. грн	1545665	(1212497)	3613101	7791826	+ 6246161
Рентабельність активів	%	5,7	–3,9	10,7	18,2	+ 12,5
Інформація про власників акцій	%	96,3 % належить приватним компаніям	96,3 % належить приватним компаніям	96,4 % належить приватній компанії	96,4 % належить приватній компанії	+ 0,1

Дані, наведені в табл. 1, свідчать, що:

- 1) обсяг продукції в натуральних показниках зменшився, а в грошовому виразі збільшився. Це свідчить про те, що зростання обсягів реалізації у грошовому виразі було досягнуто за рахунок збільшення ціни на продукцію;
- 2) рентабельність активів за звітний період зросла;
- 3) основна частка акцій належить одній приватній компанії.

Для оцінювання господарського механізму слід також врахувати і те, що на підприємстві за останні роки зросла заробітна плата працівників. ПрАТ «Північний ГЗК» реалізує програми захисту ветеранів та інвалідів, сприяє соціальному становленню та розвитку молоді. Для цього створено спілку молоді комбінату, яка надає матеріальну допомогу та організовує цікаве дозвілля. Рада ветеранів та пенсіонерів комбінату проявляє турботу і увагу до тих працівників, які пішли на пенсію.

Таким чином, на основі наведеної вище інформації можна зазначити, що діяльність підприємства за останні два роки покращилась, що свідчить про ефективність господарського механізму Північного гірничо-збагачувального комбінату.

Слід також зауважити, що сьогодні багато підприємств за кордоном для підвищення своєї ефективності та конкурентоспроможності передають частину вартості підприємств персоналу, що працює, а також залучають його до органів управління [10, с. 93–99]. На ПрАТ «Північний ГЗК» більшість акцій належить одній приватній компанії, що робить її монополістом у прийнятті управлінських рішень і це не завжди веде до прийняття ефективних рішень. Це необхідно враховувати під час управління комбінатом.

Висновки. У результаті теоретичних та практичних досліджень було сформовано господарський механізм гірничо-збагачувального комбінату (на прикладі Північного гірничо-збагачувального комбінату) і встановлено, що:

- 1) діяльність підприємства за останні два роки покращилась, що свідчить про ефективність господарського механізму Північного гірничо-збагачувального комбінату;
- 2) за звітний період збільшився обсяг реалізації продукції, але це відбулося за рахунок підвищення цін на продукцію комбінату;
- 3) монопольна власність на акції підприємства викликає ризик прийняття не-ефективних рішень, що необхідно враховувати під час управління підприємством.

Подальші дослідження пов'язані з порівнянням господарських механізмів гірничо-збагачувальних комбінатів Кривого Рогу.

Список літератури / References

1. Чухно А. А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі. *Економіка України*. 2007. № 3 (544). С. 60–67.
Chukhno, A. A. (2007). *Hospodarskyi mekhanizm ta shliakhy yoho vdoskonalennia na suchasnomu etapi* [Management mechanism and the ways of its improvement at present stage]. *Ekonomika Ukrainy* [Ukraine's Economy], no. 3 (544), pp. 60–67.
2. Мочерний С. В., Мочерна Я. С. Політична економія : навч. посіб. Київ, 2007. 684 с.
Mochernyi, S. V., Mocherna, Ya. S. (2007). *Politychna ekonomiiia* [Political economy]. Kyiv, 684 p.
3. Попова А. О. Етимологія категорії «економічний механізм» промислового підприємства. *Економічний вісник*. 2013. № 4. С. 92–96.
Popova, A. O. (2013). *Etymolohiia katehorii «ekonomichnyi mekhanizm» promyslovoho pidpriemstva* [Etymology of an industrial enterprise economic mechanism category]. *Ekonomichnyi visnyk* [Economic Bulletin], no. 4, pp. 92–96.

4. Трифонова О. В. Механізм управління стійким функціонуванням вугледобувних підприємств: сутність та принципи формування. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 200–211.

Tryfonova, O. V. (2014). *Mekhanizm upravlinia stiikym funktsionuvanniam vuhledobuvnykh pidpriemstv: sutnist ta pryntsypy formuvannia* [Managerial mechanism of sustainable operation of coal mining enterprises: the essence and formation basis]. *Ekonomichnyi prostir* [Economic Space], no. 84, pp. 200–211.

5. Бевзюк Н. А. Поняття та складові інвестиційного механізму розвитку підприємства. *Економічні науки*. 2015. № 2. С. 15–22.

Bevziuk, N. A. (2015). *Poniattia ta skladovi investytsiinoho mekhanizmu rozvytku pidpriemstva* [A notion and components of investment mechanism of enterprise development]. *Ekonomicheskie nauki* [Economic Sciences], no. 2, pp. 15–22.

6. Північний ГЗК : веб-сайт. URL : <https://sevgok.metinvestholding.com/ua> (дата звернення 8.05.2018).

Northern GOK website. Available at : <https://sevgok.metinvestholding.com/ua> (accessed 8 May 2019).

7. Лысевич С. Г. Формирование структуры хозяйственного механизма с учётом сферы производства и обращения. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2014. Вип. 2 (9). С. 196–201.

Lysevich, S. G. (2014). *Formirovaniye struktury khoziaystvennogo mekhanizma s uchetom sfery proizvodstva i obrasccheniya* [Formation of management mechanism structure considering production and turnover]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii* [Scientific works of Poltava State Agrarian Academy], no. 2, vol. 9, pp. 196–201.

8. Лысевич С. Г. Формирование системы показателей хозяйственного механизма — важнейшее направление совершенствования управления предприятием. *Торгівля і ринок України*. 2017. № 2 (42). С. 45–51.

Lysevich, S. G. (2017). *Formirovaniye sistemyi pokazateley khozyaistvennogo mekhanizma — vazhneysheye napravleniye sovershenstvovaniya upravleniya predpriyatiyem* [Formation of indices system of economic mechanism — the crucial vector of enhancing corporate management]. *Torhivlia i rynok Ukrainy* [Trade and Market of Ukraine], no. 2 (42), pp. 45–51.

9. ПрАТ «Північний ГЗК» : веб-сайт. URL : <https://smida.gov.ua/db/participant/00191023> (дата звернення 8.05.2019).

PJSC Northern GOK. Available at : <https://smida.gov.ua/db/participant/00191023> (accessed 8 May 2019).

10. Белкин В. Н., Белкина Н. А., Антонова О. А. Пути демократизации производственной жизни. *Журнал экономической теории*. 2016. № 4. С. 92–104.

Belkin, V. N., Belkina, N. A., Antonova, O. A. (2016). *Puti demokratizatsii proizvodstvennoi zhizni* [The ways of industrial life democratization]. *Zhurnal ekonomicheskoy teorii* [Journal of Economic Theory], no. 4, pp. 92–104.

Цель — сформировать хозяйственный механизм горно-обогатительного комбината и оценить его (на примере Северного горно-обогатительного комбината).

Методы исследования выступают работы отечественных и зарубежных ученых, а также статистические данные деятельности Северного горно-обогатительного комбината. Для достижения поставленной цели были использованы следующие методы: системный подход, обобщение, научное абстрагирование и сравнение.

Результаты. На основе исследования трудов ученых было установлено, что хозяйственный механизм предприятия является дискуссионным вопросом, что касает-

ся его структуры. Ученые считают хозяйственный механизм аморфным из-за того, что он является недостаточно изученным, обоснованным и практически используемым. Функции хозяйственного механизма включают: использование экономических законов; решение социально-экономических противоречий; реализацию отношений собственности; всестороннее развитие человека; стимулирование научно-технического прогресса; рациональное использование ресурсов и др. Учитывая его важность в деятельности предприятия, сформирован хозяйственный механизм горно-обогатительного комбината (на примере Северного горно-обогатительного комбината). Приведены функции составляющих этого механизма. На основании статистических данных сформирована система показателей хозяйственного механизма ЧАО «Северный ГОК» и проведена их оценка. Установлено, что увеличение объема реализации продукции в денежном выражении достигнуто за счет роста цены продукции. В целом, за последние два года деятельность комбината улучшилась, что свидетельствует об эффективности хозяйственного механизма. Отмечено, что 96,4 % акций принадлежит одному владельцу. Такая ситуация не способствует принятию эффективных управленческих решений из-за того, что на ведущих предприятиях мира собственность пытаются распределить среди работающего персонала и привлекают его к управлению. Это необходимо учитывать на исследуемом комбинате при принятии управленческих решений.

Ключевые слова: акционерное общество, хозяйственный механизм, отношения собственности, функции хозяйственного механизма, оценка хозяйственного механизма.

Objective. The article is aimed at forming economic mechanism of iron-ore dressing works and its evaluating.

Methods. The theoretical basis of the research is papers of domestic and foreign scientists and statistical data of Northern Iron-Ore Dressing Works (PJSC Northern GOK). To achieve the goal, the following methods are used: systematic approach, generalization, scientific abstraction and comparison.

Results. Based on research papers investigation, it is found that the economic mechanism of an enterprise is a controversial issue in terms of its structure. Scientists consider the economic mechanism to be amorphous because it is not sufficiently studied, substantiated and practically used. Functions of the economic mechanism include: application of economic laws; solution of socio-economic contradictions; establishing property relations; ensuring comprehensive personal development; encouraging scientific and technological progress; rational use of resources, etc. Taking into account its importance for the activity of an enterprise, the economic mechanism of iron-ore dressing works are formed (a case study of Northern Iron-Ore Dressing Works). Functions of the components of this mechanism are presented. The system of the economic mechanism indices of PJSC Northern GOK is formed and evaluated based on statistical data. It is found that the increase in sales in monetary terms was achieved due to the increase in the price of products. In general, over the last two years, the plant was improved, which indicates the effectiveness of its economic mechanism. It is noted that 96.4 % of shares belong to one owner. Such a situation does not contribute to making effective managerial decisions because leading world companies tend to allocate property among personnel and involve it in management. This should be taken into account at the specified plant when making managerial decisions. The obtained scientific results will become the basis for further research of economic mechanisms of other mining and concentrating combines of Kryvyi Rih.

Key words: stock company, economic mechanism, property relations, functions of economic mechanism, evaluation of economic mechanism.

Надійшла до редакції 09.04.2019